

معیارهای بررسی مجدد مجلات در اسکوپوس

(پروژه ای برای اطمینان از اعتبار کیفی و علمی منابع آن)

سارا جلال زاده

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی

مقدمه

مبحث صحت و درستی منابع و اطلاعات در عصر حاضر با فراوانی عرصه های انتشار، موضوعی بسیار مهم و حائز اهمیت برای جامعه علمی محسوب می گردد. بدیهی است اطمینان از صحت و درستی منابع منتشر شده در حوزه بهداشت و سلامت بسیار حساس می باشد. در این راستا کتابداران در شناسایی، معرفی و دسترس پذیر سازی منابع برای پژوهشگران نقش به سزایی ایفا می کنند. مجموعه سازی منابع برای کتابخانه ها و دیتابیس های علمی چون اسکوپوس یک مفهوم یکسان به شمار می رود. بررسی و انتخاب منابع و مدارک معتبر و علمی متناسب با نیازهای کاربران بالفعل و بالقوه کتابخانه ها و دیتابیس ها از میان انبوهی از منابع منتشر شده چالشی بس مهم در مجموعه سازی می باشد. برای حفظ کیفیت علمی، پویایی، و کاربردی مجموعه توجه به نتایج حاصل از انتخاب، بررسی و مقایسه کیفیت علمی مجموعه با کیفیت علمی سایر منابع انتخاب نشده در جامعه علمی و البته توجه به تغییرات نیازهای کاربران بسیار حائز اهمیت است. بنابراین گردآوری و تجمیع منابع مناسب و اطمینان از صحت و درستی منابع با بررسی دوره ای و مجدد، فرایندی غیر قابل انکار در مجموعه سازی محسوب می گردد.

از بین منابع و مدارک، ویژگی های مجلات از جمله افزایش میزان انتشار و تنوع در حوزه های موضوعی گوناگون، و رقابت تنگاتنگ در جذب مقالات با کیفیت موجب می گردد، این گروه از منابع بیشتر از سایر مدارک نیاز به بررسی دوره ای بعد از انتخاب برای ورود به مجموعه کتابخانه ها و دیتابیس های علمی معتبر را داشته باشند. از جمله دیتابیس های علمی معتبر می توان به اسکوپوس با بیش از 21950 مجله در مجموعه اشاره کرد. (1)

پذیرش و نمایه سازی مجلات در اسکوپوس بسیار بااهمیت است اما همانطور که پیشتر ذکر گردید، آنچه مجلات و ناشرین باید توجه داشته باشند پذیرش و ورود به لیست مجلات اسکوپوس به معنای ماندگاری همیشگی مجله در این دیتابیس نیست. پیرو سیاست اصلی اسکوپوس که ارتقاء وضعیت علمی محتوای دیتابیس و خدمت رسانی بهتر به جامعه استفاده کننده آن می باشد. مجموعه اسکوپوس مداوم مورد بررسی قرار گرفته و آن گروه از مجلاتی که نتوانند معیارهای مورد نظر اسکوپوس را حفظ نمایند، شناسایی و وارد پروسه بررسی مجدد قرار می گیرند. آن گروه از مجلاتی که بتوانند این پروسه را با موفقیت پشت سر بگذارند در مجموعه دیتابیس اسکوپوس باقی مانده و گروه دیگر با عنوان Discontinued source titles معرفی و از تاریخ بررسی مجدد، شماره جدید مجلات وارد دیتابیس اسکوپوس نمی گردد. (2-4)

در راهنماهای اسکوپوس سه روش برای شناسایی مجلاتی که از نظر کیفی ضعیف عمل می کنند معرفی شده است: روش اول (Metrics)؛ روش دوم (Radar)؛ روش سوم (publication concerns) یا نگرانی های انتشاراتی. (2)

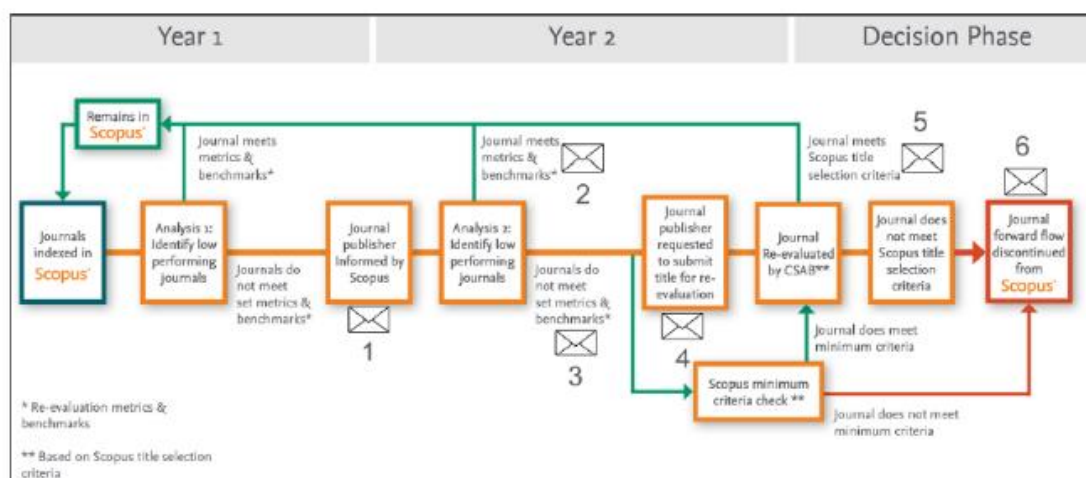
Metrics

از سال 2015 اسکوپوس از روش Metrics برای بررسی مجدد مجلات استفاده می کند. 6 معیار بررسی مجدد برای مجلات از سوی اسکوپوس معرفی شده است. همانطور که در جدول یک مشاهده می گردد، این معیارها شامل میزان خوداستنادی مجله، میزان مجموع استنادات، شاخص CiteScore مجله، تعداد مقالات منتشر شده سالانه در مجله، تعداد کلیک ها بر روی لینک تمام متن مقاله در Scopus.com و میزان مرور چکیده مقالات مجله در سایت Scopus می باشد. همانطور که در توضیح روش بررسی شاخص ها در جدول یک نشان داده شده است، تمامی شاخص ها با میانگین حوزه موضوعی مجله مقایسه می گردد. از این رو کاملاً روشن است که مجلات در داخل مجموعه اسکوپوس در حال رقابت با یکدیگر بوده و مجلاتی که در پایین ترین سطح آن حوزه موضوعی قرار گیرند با احتمال خروج از مجموعه اسکوپوس روبرو هستند. (2)

جدول یک. 6 معیار بررسی مجدد برای مجلات از سوی اسکوپوس

شاخص	وضعیت بررسی
1	میزان خوداستنادی $\leq 200\%$ ، در مقایسه با میانگین حوزه موضوعی آن
2	میزان مجموع استنادات $\geq 50\%$ ، در مقایسه با میانگین در حوزه موضوعی آن
3	CiteScore $\geq 50\%$ ، در مقایسه با میانگین در حوزه موضوعی آن
4	تعداد مقالات منتشر شده سالانه $\geq 50\%$ ، در مقایسه با میانگین در حوزه موضوعی آن
5	تعداد کلیک ها بر روی لینک Fulltext مقاله در Scopus.com $\geq 50\%$ ، در مقایسه با میانگین در حوزه موضوعی آن
6	میزان مرور چکیده مقالات در Scopus.com $\geq 50\%$ ، در مقایسه با میانگین در حوزه موضوعی آن

خیلی مهم است مجلات بتوانند توانایی ماندگاری براساس حفظ معیارهای کیفیت را سال ها در مجموعه اسکوپوس داشته باشند. پروسه Re-evaluation شامل چند مرحله multi-step در روش Metrics می باشد. در مرحله اول هر یک از مجلات باید حداقل توانایی اخذ یکی از 6 معیار اسکوپوس را دارا باشد. در صورتی که مجله در یک سال برای اولین بار نتواند موفق به اخذ یکی از 6 معیار گردد مطابق با فرایند کاری در اسکوپوس (تصویر یک) اولین نامه از سوی اسکوپوس به ناشر ارسال می گردد. اما در این مرحله مجله توسط CSAB مجدد بررسی نمی گردد. به این گروه از مجلات یک فرصت یک ساله برای ارتقاء کیفیت مجله و امکان اخذ حداقل یک معیار از 6 معیار داده می شود. در ادامه مجله ای که در دو سال متمادی نتواند یکی از 6 معیار مورد نظر اسکوپوس را اخذ نماید مورد بررسی مجدد CSAB قرار می گیرد مطابق با فلوجارت فرایند کاری اسکوپوس این موضوع طی نامه ای به ناشر/مجله اعلام میگردد. (3) (تصویر یک)



تصویر یک. پروسه بررسی مجدد مجلات در اسکوپوس (3)

در سال 2016 تعداد 22000 مجله در دیتابیس اسکوپوس نمایه است که از این تعداد 300 مجله به عنوان مجلاتی با عملکرد پایین تر در دو سال متوالی (مجلات نگرانی در خصوص آنها افزایش پیدا کرده است) مشخص شده اند. تمامی این 300 مجله مورد بررسی مجدد در CSAB قرار گرفتند. بررسی مجدد شامل بررسی کامل مجلات بوده همانند بررسی کاملی که به هنگام معرفی مجله جدید در CSAB انجام می شود در نتیجه در سال 2016 مشخص شد 60 درصد از مجلات دارای کیفیت لازم برای باقی ماندن در مجموعه دیتابیس اسکوپوس را ندارند. (4)

Radar

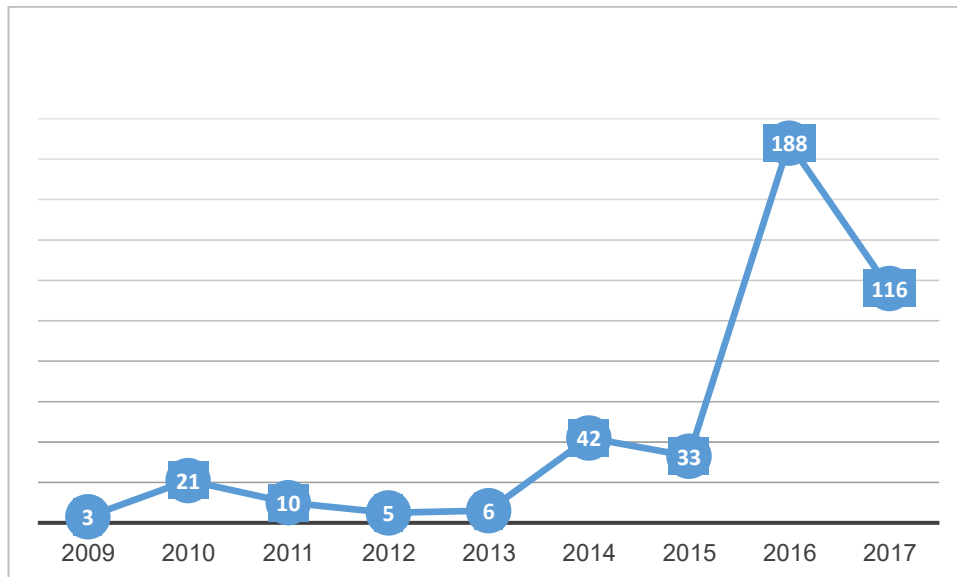
از سال 2017 ابزار Radar راه اندازی گردید. Radar یک الگوریتم تجزیه و تحلیل داده ای است که توسط الزویر ایجاد شده است. این ابزار برای شناسایی رفتار خارج از حدود مجله (outlier behavior) در پایگاه داده اسکوپوس طراحی شده است. رفتار خارج از حدود مجله به عنوان مثال تغییر سریع و غیرقابل انتظار در تعداد مقالات منتشر شده مجله یا تغییر غیرقابل انتظار در توزیع جغرافیایی نویسندگان و وابستگی سازمانی آنها می باشد. از دیگر جنبه های مورد بررسی Radar، بررسی الگوریتم های مرتبط با میزان خوداستنادی و نگرانی های انتشاراتی publication concerns می باشد. ابزار Radar سالانه به بررسی تمامی عناوین مجلات می پردازد.

Publication Concerns یا نگرانی های انتشاراتی

در صورتی که کاربران، خریداران یا ذینفعان اسکوپوس در رابطه با انتشار مجلات و یا برخی از ناشرین، نگرانی (تخلف و عدم صلاحیت) مطرح نمایند، این موضوع مورد توجه اسکوپوس قرار می گیرد. در صورتی که ادعای وارده قانونی باشد مجلات تحت بررسی مجدد CSAB قرار می گیرند. مجلاتی که در سال به عنوان Publication concerns شناسایی و مشخص شده اند در همان سال وارد پروسه بررسی مجدد CSAB می گردند.

گزارش Discontinued source titles سپتامبر سال 2018 اسکوپوس

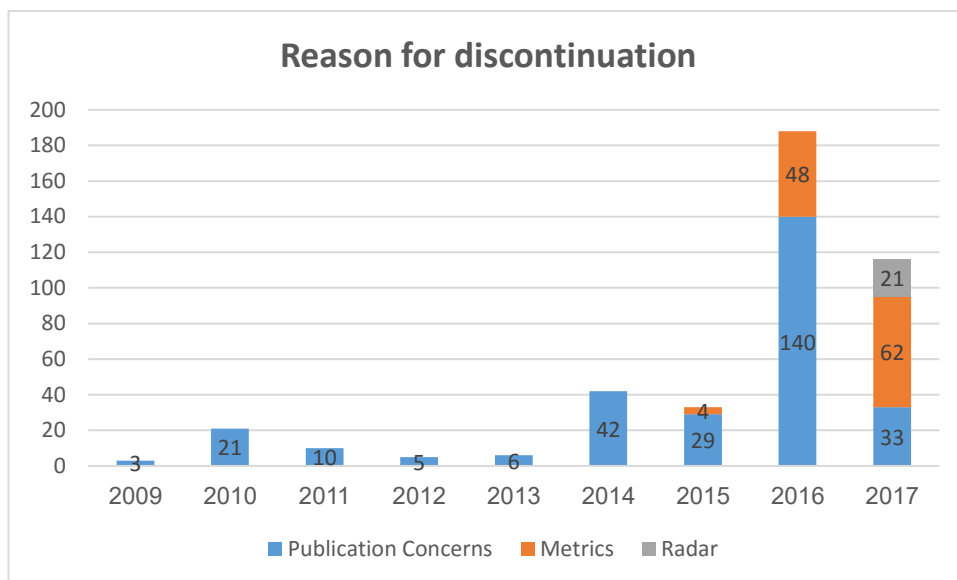
براساس اطلاعات منتشر شده در سپتامبر 2018 (برگرفته از فایل در وب سایت الزویر)، مجموع 424 مجله از سال 2009 الی 2017 از اسکوپوس خارج شده اند. همانطور که در نمودار مشاهده می گردد کمترین تعداد مجلات خارج شده از اسکوپوس با تعدد 3 مجله در سال 2009 و بیشترین تعداد مجلات خارج شده از اسکوپوس در سال 2016 با تعداد 188 مجله می باشد.



تصویر دو. فراوانی خروجی مجلات از اسکوپوس براساس سال

با نگاه به توزیع دلایل تعیین شده برای خروج مجلات از اسکوپوس مشخص می گردد از سال 2009 الی 2017 68/16٪ به دلیل publication concerns، 26/89٪ به دلیل Metrics، و 6/95٪ به دلیل Radar از اسکوپوس خارج شده است. با توجه به اینکه روش publication concerns اولین روش بررسی مجدد مجلات بوده است و از سال 2009 در بررسی مجلات مورد استفاده قرار می گرفته است و دو روش معیارها و Radar به ترتیب از سال 2015 و 2017 به کار گرفته شده است به نظر می رسد فرصت زمانی برای بررسی مجلات براساس شاخص publication concerns بیشتر از دو شاخص دیگر بوده است. از طرف دیگر با توجه به اینکه شاخص

publication concerns مرتبط با ارتباط اسکوپوس با جامعه کاربری و گزارشات رسیده از کاربران می باشد می توان چنین نتیجه گیری کرد اسکوپوس ارتباط نزدیک با جامعه کاربران داشته و نیازهای اطلاعاتی کاربران را در نظر گرفته و بر این اساس اقدام به بررسی و به روزرسانی مجموعه خویش می نماید.



تصویر سه. دلایل خروج مجلات از اسکوپوس از سال 2009 الی 2017

نتیجه گیری

بدیهی است بررسی مجدد مجموعه مجلات در اسکوپوس با توجه به هدف اصلی این دیتابیس و وظیفه آن در قبال کاربران (جامعه علمی) و خریداران آن امری کاملاً موجه و معقول می باشد. وجود پروسه بررسی مجدد مجموعه مجلات در اسکوپوس و حفظ کیفیت علمی مجموعه موجب جلب اعتماد بیشتر کتابداران و پژوهشگران در دسترس پذیر سازی، اشتراک، و استفاده از منابع آن دیتابیس می گردد. مجلات با استفاده از قابلیت های جستجو، گزارش گیری، گروه بندی و شاخص های منتشر شده در اسکوپوس برای تمامی مجلات موجود در مجموعه به خوبی و به راحتی می توانند تصویری روشن از وضعیت فعلی و گذشته مجله را بررسی و استراتژی های مناسب در رقابت با سایر مجلات را در جذب مقالات برتر طرح ریزی نمایند. از دیگر مواردی که بهتر است مورد توجه قرار گیرد، در نظرگیری شاخص های منتشر شده در اسکوپوس به هنگام انتخاب مجله مناسب برای انتشار توسط نویسندگان می باشد. بدیهی است مجلاتی که در مقادیر کمتر از میانگین حوزه موضوعی قرار گیرند در رقابت موضوعی در مجموعه اسکوپوس امتیاز کمتری اتخاذ نموده، و شانس بیشتری برای ورود به لیست مجلات برای بررسی مجدد و خروج از اسکوپوس را دارند.

منابع

1. Elsevier B.V, Empowering Knowledge™. Scopus: Content Coverage Guide. (Updated August 2017; Access 2/20/2019) Available from: <https://www.elsevier.com/solutions/scopus/how-scopus-works/content>
2. Elsevier. Content Policy and Selection. (Access 12/23/2018) Available from: <https://www.elsevier.com/solutions/scopus/how-scopus-works/content/content-policy-and-selection#title-re-evaluation>
3. Beatty S. Re-evaluation: Maintaining high-quality content in Scopus. (Access 12/23/2018). Available from: <https://blog.scopus.com/posts/re-evaluation-maintaining-high-quality-content-in-scopus>
4. Beatty S. Scopus Checks & Balances: Maintaining Quality Content on Scopus. (Access 12/23/2018). Available from: <https://blog.scopus.com/posts/scopus-checks-balances-maintaining-quality-content-on-scopus>